

KÉRDŐÍVES VIZSGÁLAT A FÖLDRAJZI ISMERETEK MINDENNAPI HASZNÁLATÁRÓL ORSZÁGOS SZINTEN ÉS AZ EGRI KÖRNYEZETTAN HALLGATÓK KÖRÉBEN

Dobos Anna¹ – Homoki Erika² – Sütő László³

1 – Eszterházy Károly Főiskola, Környezettudományi Tanszék

2 – Nyíregyházi Főiskola, Tanítóképző intézet

3 – Nyíregyházi Főiskola, Turizmus és Földrajztudományi Intézet

Abstract: Evaluation of questionnaires on everyday use of geographic knowledge at a national level and among environmental science majors in Eger

During change of the public education and the higher education, they need to look straight in the face numerous, different challenges today. The main question is their usefulness in the society and the direction of their development inside the challenge of natural sciences and social sciences.

The main question in the centre of our research work was to investigate different themes, usefulness and field of activity of the geography as a subject inside this changing situation. The Geography Scientific Commission of the X. (Earth Sciences) Class in the Hungarian Academy of Sciences has created the Educational Sub-commission. Its aim is the investigation of the geography, the educational position of Earth Sciences and the knowledge of the society.

The „knowledge” and „human” questionnaire have been created to do the research work in the sphere of action of the geography. The students, teachers, scientists and contractors took part in this survey in September of 2009. The first, second and third year students of environmental sciences took part in this research work in the Eszterházy Károly College situated in Eger. Our article is about the data and their evaluating of the national and the local (Eger) surveying.

Bevezetés

Napjainkban a *közoktatás és felsőoktatás* az átalakítása során több, jelentős kihívással kell, hogy szembenézzon. Egyrészt kérdésként merül fel, *hogyan felelhet meg a társadalmi elvárásoknak, amelyek ma elsősorban a „hasznosságot” célozzák meg*, másrészt érdekes lehet, hogy *milyen irányt vesz belső megújulása* a természettudományok és társadalomtudományok folyamatos átalakulása során.

E kereteken belül, a *földrajz* önálló, a földtudományok mindegyikét szintetizáló közoktatási tantárgy. Szerepköre, miszerint a társadalom- és a természettu-

dományok közötti kapocs a közoktatáson és a felsőoktatáson belül is, speciális helyzetet teremt. Társadalmi beágyazottsága révén, a társadalom jelentős része hozzáértőnek látja magát, ugyanakkor alapvető képességekkel nem rendelkezik, folyamatokkal, helyszínekkel nincs tisztában. A jelenlegi nyilatkozatok, akár tudományos, akár közéleti oldalról, rendre kihagyják a természettudományok közül, ugyanakkor a társadalomtudományok se nagyon tudnak vele mit kezdeni.

A közoktatási reformok eredményeként megőrizte ugyan önállóságát, ám ezért további óraszám és évszázadosan fizetett, miközben *tananyaga éppen a globalizáció folyamán átalakult világgazdaság, a természeti folyamatok és az érintett környezeti hatások miatt aktuálisabb, mint valaha*. Már a közoktatásban is jóval túlmutat a sokak által kritizált egyszerű elterjedés vizsgálaton. Társadalmi elismertsége viszont erőteljesen megkopott, hiszen nem tartozik a kötelező érettségi tantárgyak közé, s a gyakran túlzottan adat- és topográfia-központú tanítási szemlélet is csökkentette népszerűségét.

Ezen a helyzeten próbáltak meg változtatni a **Magyar Tudományos Akadémia X. (Földtudományok) Osztályának Földrajz Tudományos Bizottságai**, létrehozva a közös **Oktatási Albizottságot** és bevonva a további földtudományi bizottságok képviselőit is. Az Albizottság célja a földrajz tantárgy oktatási helyzetének, illetve a társadalom földrajzi ismereteinek vizsgálata, valamint ezzel kapcsolatos, szakmailag megalapozott vélemény eljuttatása a döntéshozókhoz, illetve javaslatok kidolgozása az oktatási helyzet, a tantárgy alacsony presztízsének javítására és a társadalmi tudatszint emelésére.

Kutatási módszer

A helyzetfeltárással foglalkozó kollégák első körben több munkacsoportban végeztek felméréseket a földrajz tantárgy tananyagával, a tanárok által alkotott véleményével stb. kapcsolatban a 2009/2010. tanévben. Az országos és az egri kérdőíves felmérés része a *társadalom földtudományi ismereteit és készségeit*, valamint a *tantárggyal kapcsolatos véleményeket kutató vizsgálatsorozatnak*. Jelen tanulmányban, a terjedelmi korlátok miatt, az utóbbi kerül kiértékelésre.

A véleményeket bemutató ún. *humán kérdőív* hat összetett kérdésből állt (1. melléklet). A válaszok száma 159 db. A kérdőívben rákérdeztünk a földrajz tantárgy egyes témaköreinek használhatóságára és hasznosságára, oktatási mennyiségére és helyére a középiskolai tantárgyi rendszerben. A humán kérdőív elkészítésénél felhasználtuk az *Ütőné Visi J. (2006) PhD értekezésében* elkészült kérdőív kérdéseit is. Az 1. kérdésben az egyes tantárgyak továbbtanulásban betöltött rangsorát és a hétköznapi életben való hasznosságát vizsgáltuk meg. A 2. kérdés a földrajz órákon felmerülő egyes természetföldrajzi, társadalmi vagy gazdasági témakörök elegendő vagy növelhető feldolgozását elemzi. A 3. kérdés a földrajz órákon megszerzett ismeretek használhatóságát, míg a 4. kérdés a földrajz órákon elsajátított ismeretek mindennapi életben való alkalmazhatóságát

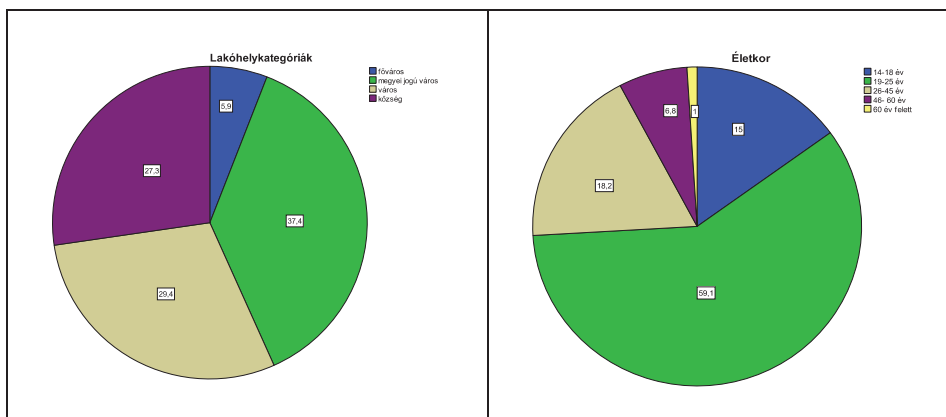
méri fel. Az 5. kérdés a földrajz tantárgy hazai és európai vagy globalizációhoz kapcsolódó főbb témakörök tanításában betöltött szerepét minősíti. Az utolsó, 6. kérdés azt méri fel, hogy a megszerzett ismereteket a mindennapi élet mely területein alkalmazhatjuk.

Tanulmányunkban az országos és az egri felmérés eredményeit mutatjuk be, értékeljük és vetjük össze.

Kutatási eredmények

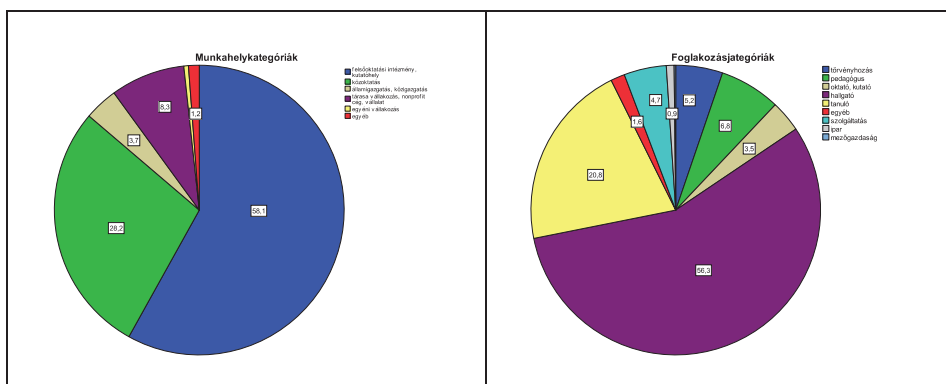
A kérdőívekkel országos szinten **1218 főt** sikerült elérnünk. Az 1218 főből 403 fő (33%) töltötte ki mindkét kérdőívet. Így a feldolgozott kérdőívek száma **1621 db**, ebből 968 db ismeret és 653 db vélemény (*humán*) kérdőív volt (Homoki E. – Sütő L. 2010). Az egri felmérésnél 2009 szeptemberében a humán és ismereti kérdőívekből a környezettan szakos hallgatók körében három különböző évfolyamon **154 db kérdőívet** sikerült kitölteni. A *humán* kérdőívénél (77 db) az I. évfolyamon 29 db-ot, a II. évfolyamon 16 db-ot és a III. évfolyamon 32 db-ot töltöttek ki.

Az országos felmérés az 1–4. ábrákkal szemléltetett fontosabb státuszadatokkal jellemezhető. Országos szinten a megkérdezettek lakóhelyi megoszlásában a főváros 5,9%-kal, a megyei jogú városok 37,4%-kal, a városok 29,4%-kal és a községek 27,3%-kal részesedtek. A megkérdezettek 15%-a 14–18 év közötti, 59%-a 19–25 év közötti, 18,25%-a 26–45 év közötti, 6,8%-a 46–60 év közötti és 1%-a 60 év feletti lakos volt.

1. ábra: Az országos szintű kérdőíves felmérésben résztvevők lakóhely szerinti megoszlása (2009/2010)

2. ábra: Az országos szintű kérdőíves felmérésben résztvevők életkor szerinti megoszlása (2009/2010)

3. ábra: Az országos szintű kérdőíves felmérésben résztvevők munkahely kategóriája szerinti megoszlása (2009/2010)

4. ábra: Az országos szintű kérdőíves felmérésben résztvevők foglalkozási kategóriája szerinti megoszlása (2009/2010)

Az országos szintű felmérésben résztvevők munkahelyét figyelembe véve, 58,1% a felsőoktatási intézményekben (beleértve a főiskolai hallgatókat is) és kutatóhelyeken, 28,2% a közoktatásban, 3,7% az államigazgatásban és közigazgatásban dolgozott. A megkérdezettek 8,3%-a társas vállalkozásokat, nonprofit cégeket és vállalatokat képviselt, míg a fennmaradó részarányt egyéni vállalkozók és egyéb munkahelyi alkalmazottak adták.

Az egeri felmérés kimondottan a főiskolai hallgatóságot célozta meg, így a megkérdezettek felsőoktatási intézményhez kapcsolódóan, 18–25 éves korosztályban szakos (BSc) hallgatók voltak (77 fő). A megkérdezettek lakóhelye nagyrészt Eger és kistérsége, valamint az Észak-magyarországi Régió kisebb településeire terjedt ki, három esetben Budapest is megemlíthető.

Az országos felmérésnél a kérdőíveket kitöltők 19,3%-a végzett földrajz szakon, míg 80,7%-uk nem. Az egeri felmérésben I–II–III. évfolyam (BSc) környezettan szakos hallgatók vettek részt, akik jelentős óraszámban tanulnak ugyan földrajzi tantárgyakat (geomorfológia, éghajlat, meteorológia, talajtan, táj- és településföldrajz, táj- és településértékelés, barlangtan), de nem földrajz szakos hallgatók.

A továbbtanulás és a hétköznapi életben való hasznosság szempontjából fontosnak tartott tantárgyak rangsorolása (1. kérdés)

A kérdőívben az 1. kérdés mindkét feladatánál helyezési számot választhattak a válaszadók. A legfontosabb tantárgyat az 1-es, a legkevésbé fontos tantárgyat a 10-es szám jelezte. Az értékelésnél ezt mindenképpen figyelembe kell vennünk, hiszen a táblázatban az egyes értékek összesített adatát adtuk meg. Azaz a kisebb értékek, jobb összesített helyezéseket, ezáltal az adott tantárgynak tulajdonított nagyobb jelentőséget mutatják.

Továbbtanulás szempontjából – az országos felmérésnél – jelentősebb eltérések nincsenek. A közgazdaságtant tartották a legjelentősebb tantárgynak (1. táblázat), ezt azonos arányban követik a fizika, kémia, biológia, irodalom, matematika, informatika tantárgyak, s végül az idegen nyelvek és a földrajz tantárgy zárja a sort.

Kisebbségi hallgatói közösségben – az egri környezetten szakos hallgatóknál – az egyes tantárgyak megítélése és rangsorolása a szak sajátosságainak megfelelően már változott. Első helyen az idegen nyelveket (6,7%) említhetjük, majd ezt követi 8,7%-kal a biológia és 9,7%-kal az informatika és a földrajz tantárgy. *Itt a földrajz tehát a vezető, jól alkalmazható, hasznos tantárgyak között szerepel.* Közel azonos, de az előbbieknél alacsonyabb rangsorolást kapott a kémia, matematika, történelem, fizika és a közgazdaságtan (10–11,2%) tantárgy.

1. táblázat: A továbbtanulás szempontjából fontosnak tartott tantárgyak rangsorolása (1. kérdés) (az értékelés jellegéből adódóan a kisebb érték nagyobb alkalmazhatósági szintre utal)

	országos felmérés gyakoriság	országos felmérés %	Egri felmérés gyakoriság	Egri felmérés %	I. évfolyam gyakoriság	I. évfolyam %	II. évfolyam gyakoriság	II. évfolyam %	III. évfolyam gyakoriság	III. évfolyam %
Fizika	628	10	437	11	149	10,3	106	11,6	182	11,1
Kémia	627	10	399	10	150	10,4	77	8,4	172	10,5
Biológia	630	10	350	8,7	124	8,5	79	8	147	9
Történelem	628	10	427	10,6	150	10,4	92	10	185	11,2
Idegen nyelv	636	10,1	268	6,7	107	7,4	70	7	91	5,5
Irodalom	630	10	493	12,3	180	12,4	121	13	192	11,7
Matematika	630	10	406	10,1	156	10,7	95	13	155	9,45
Közgazdaságtan	617	9,8	450	11,2	170	11,7	93	10	187	11,4
Informatika	635	10	390	9,7	136	9,44	101	11	153	9,3
Földrajz	633	10,1	384	9,7	127	8,76	81	8	176	10,85
Összesen:	6294	100	4004	100	1449	100	915	100	1640	100

A hétköznapi életben való hasznosság szempontjából fontosnak tartott tantárgyak rangsorában – az országos felmérésnél – a közgazdaságtan (9,8%) áll az első helyen. 10%-os részarányt a fizika, a kémia, a biológia, az idegen nyelvek, az irodalom és a matematika képvisel (2. táblázat). A hétköznapi jártasság szempontjából a legkevésbé fontos ismereteket e felmérés szerint a történelem és földrajz tantárgyak (10,1%) nyújtják.

Az egri felmérésnél első helyen az idegen nyelvek (6,5%) állnak, majd az informatika (7,8%), valamint a matematika (9,6%) és a biológia (9,7%) tantárgyak emelhetők ki. A földrajz (10%) és közgazdaságtan (10,5%) *jelentős ismereteket nyújt* a hétköznapi tájékozódásban, míg a legkevésbé jelentős ismereteket e vizsgálat szerint a fizika, kémia, történelem (11,1-11,3%) és az irodalom (12,3%) adja.

2. táblázat: A hétköznapi életben való hasznosság szempontjából fontosnak tartott tantárgyak rangsorolása (1. kérdés), (az értékelés jellegéből adódóan a kisebb érték nagyobb alkalmazhatósági szintre utal)

	országos felmérés gyakoriság	országos felmérés%	Egri felmérés gyakoriság	Egri felmérés%	I. évfolyam gyakoriság	I. évfolyam%	II. évfolyam gyakoriság	II. évfolyam%	III. évfolyam gyakoriság	III. évfolyam%
Fizika	628	10	449	11,1	173	11	89	9,8	187	12
Kémia	626	10	454	11,2	187	12	88	9,7	179	11,4
Biológia	625	10	391	9,7	164	10,5	89	9,8	138	8,8
Történelem	632	10,1	459	11,3	168	10,7	108	12	183	11,6
Idegen nyelv	630	10	265	6,5	90	5,7	74	8	101	6,4
Irodalom	626	10	496	12,3	196	12,5	103	11,5	197	12,5
Matematika	626	10	389	9,6	153	9,7	87	9,6	149	9,5
Közgazdaságtan	618	9,8	424	10,5	165	10,5	94	10,5	165	10,5
Informatika	628	10	316	7,8	116	7,4	85	9,5	115	7,3
Földrajz	632	10,1	398	10	155	10	86	9,6	157	10
Összesen:	6271	100	4041	100	1567	100	903	100	1571	100

A földrajzórakon bemutatott témakörök véleményezése (2. kérdés)

A földrajz tantárgy, a természettudományok és a társadalomtudományok közötti összekötő szerepének megfelelően széleskörű témákat dolgoz fel és vitat meg. A legjelentősebb témaköröket a 3.a. táblázat mutatja be.

3.a. táblázat: Milyen témákkal kellene többet vagy kevesebbet foglalkozni a földrajzórán? (2. kérdés) – a táblázatban a kapott szavazatok összesített eredményét láthatják

Témakörök címe	Országos felmérés			Összesített egri felmérés		
	Többet kellene róla tanítani	Kevesebbet kellene róla tanítani	Megfelelő, amit tanítunk róla	Többet kellene róla tanítani	Kevesebbet kellene róla tanítani	Megfelelő, amit tanítunk róla
Térképészeti, Tájékozódási ismeretek	376	28	233	43	2	31
Topográfiai ismeretek	241	73	316	35	1	38
Csillagászati ismeretek	234	93	308	36	9	30
A közbürook földrajza	93	177	359	17	18	42
A légkör földrajza, éghajlat	190	73	366	23	5	46
A vízbürook földrajza	131	116	367	20	10	42
Regionális természetföldrajz	201	95	335	27	3	44
Regionális gazdaságföldrajz	229	139	268	19	21	37
Általános társadalom földrajz	232	98	304	19	12	44
Magyarország földrajza	373	26	235	47	2	27
Környezetvédelem	452	32	154	62	0	14
Világgazdasági, pénzügyi, közgazdaságtani alapismeretek	275	133	224	18	29	29

Az országos felmérésnél kitűnik, hogy a megkérdezettek szerint a *Térképészettel*, a *Tájékozódási ismeretekkel*, illetve *Magyarország földrajzával* és a *Környezetvédelemmel* kellene többet foglalkoznunk az órákon, az előadásokon, vagy a gyakorlati foglalkozásokon. Ezekre a témakörökre mindenképpen nagyobb igény van a hallgatóság szempontjából is, s ne felejtjük el, hogy éppen ezek a témakörök segíthetik jelentősen a fiatal generáció társadalmi életbe való bekapcsolódását, hazánk megismerését és a felmerülő környezeti problémák közötti tájékozódás alapjait. A felsorolt témakörök közül a *Környezetvédelem* emelhető ki elsődlegesen, hiszen jelentősebb pontszámot (452) ért el a többi témakörhöz viszonyítva. A megkérdezettek szerint csökkenteni lehetne *A közbürook földrajzával* kapcsolatban átadott ismereteket, míg elegendőnek tartják *A légkör földrajza*, *az éghajlat* és *A vízbürook földrajza* által megszerzett ismereteket.

Az egri összesített felmérési adatok alátámasztják az országos felmérés eredményeit (3.b. táblázat). A főiskolai hallgatók is elsősorban a *Környezetvédelemről* (62) szeretnének több információhoz jutni a *Térképészettel* és a *Tájékozódási ismeretek* (43), illetve *Magyarország földrajza* (47) mellett. A környezettan szakos képzésben csökkentenék a *Világgazdasági, pénzügyi, közgazdasági alap-*

ismeretek (29) által átadott tananyag terjedelmét, míg elegendőnek tartják Az általános társadalom földrajz (44), a Regionális természet földrajz (44), A közbürook földrajza (42) és A vízbürook földrajza (46) során szerzett ismereteket.

Ha évfolyamonként értékeljük az egri felmérés eredményeit, további érdekes tendenciák rajzolódhatnak ki a hallgatók egyes témakörökhöz való kapcsolatrendszereiben. Az **I. évfolyam** hallgatói a középiskolai tanulmányokat követően még az országos tendenciákat követik, többet szeretnének tanulni a Környezetvédelem (26), Magyarország földrajza (19) és a Térképészet és a Tájékozódási ismeretek (16) témakörök tekintetében, ugyanakkor kevesebbet a gazdasági témakörök (Világgazdasági, pénzügyi, közgazdasági alapismeretek; Regionális gazdasági földrajz) esetében. Az éghajlati (20), topográfiai (19) és regionális természetföldrajzi ismereteknél (19) elegendőnek vélik az átadott és megszerzett információt.

II. évfolyamon az alapozó tantárgyak elvégzése után a hallgatók kiemelten szeretnének környezetvédelmi kérdésekkel (12) foglalkozni mind elméleti, mind gyakorlati szinten. A kevesebb tananyagot csak a gazdasági ismeretek tekintetében igénylik a hallgatók, más témakörökben ez a kérdés nem merül fel. Elegendő átadott tananyagként említik A közbürook földrajza (10), A vízbürook földrajza (10), az Általános társadalom földrajz (10) és Magyarország földrajza (9) ismereteit.

3.b. táblázat: Milyen témákkal kellene többet vagy kevesebbet foglalkozni a földrajzórán? Az egri felmérés adatai. (2. kérdés)

	Eger: I. évfolyam			Eger: II. évfolyam			Eger: III. évfolyam		
	Többet kellene róla tanítani	Kevesebbet kellene róla tanítani	megfelelő, amit tanítunk róla	Többet kellene róla tanítani	Kevesebbet kellene róla tanítani	megfelelő, amit tanítunk róla	Többet kellene róla tanítani	Kevesebbet kellene róla tanítani	megfelelő, amit tanítunk róla
Térképészet, Tájékozódási ismeretek	16	1	12	9	1	6	18	0	13
Topográfiai ismeretek	8	1	19	8	0	8	19	0	11
Csillagászati ismeretek	13	2	14	9	3	4	14	4	12
A közbürook földrajza	5	8	16	3	4	10	9	6	16
A légkör földrajza, éghajlat	8	1	20	4	2	9	11	2	17
A vízbürook földrajza	9	6	13	4	2	10	7	2	19
Regionális természeti földrajz	10	0	19	7	2	6	10	1	19
Regionális gazdasági földrajz	4	11	15	6	3	7	9	7	15
Általános társadalom földrajz	8	6	15	2	4	10	9	2	19
Magyarország földrajza	19	0	10	7	0	9	21	2	8
Környezetvédelem	26	0	3	12	0	4	24	0	7
Világgazdasági, pénzügyi, közgazdasági alapismeretek	7	14	8	4	7	5	7	8	16

A **III. évfolyam hallgatói** körében, akik már az egyetemi vagy egyéb továbbtanulási kérdésekkel foglalkoznak – a megkérdezett témakörök tekintetében – kiemelt helyet foglal el a *Környezetvédelem* (24), *Magyarország földrajza* (21), a *Topográfiai ismeretek és a térképészet, és a Tájékozódási ismeretek* (18) tananyagai. Ez utóbbi témakörök érdeklődésénél meg kell említenünk, hogy a hallgatók II-III. évfolyamon bronz minősítésű túravezetői tanfolyamot végezhetnek, s ezt követően önállóan is vezethetnek túrákat Magyarországon, vagy a környező államokban. Ezzel indokolhatjuk a hazai területeket és nemzeti parkokat, s azok értékeit bemutató ismeretek előtérbe helyezését. A hallgatók ebben az évfolyamban is a *gazdasági jellegű kérdésekből* szeretnének kevesebb információt hallgatni, míg megfelelőnek tartják a *Regionális természeti földrajz* (19), *A vízburok földrajza* (19), az *Általános társadalom földrajz* (19), *A légkör földrajza, éghajlat* (17), *A közburok földrajza* (16) és a *Világ gazdasági, pénzügyi, közgazdasági alapismeretek* (16) során átadott információkat.

A földrajzban megszerzett ismeretek más tantárgyak esetében való alkalmazása (3. kérdés)

Az előbbi fejezetben bemutatott legfontosabb témakörök, ismeretek a természettudományi és társadalomtudományi jellegűek és a hétköznapi kérdések megoldásában széleskörűen alkalmazhatóak. A földrajz szintetizáló tudományterület, így számos kapcsolódási pont mutatható ki más tudományterületekkel kapcsolatosan (csillagászat, klímatológia, biológia, talajtan stb.). Ennek ellenére a közvéleményben más, egyszerűbb felhasználási megítélése alakult ki a földrajzi ismeretek alkalmazhatóságának, s ez megdöbbentő, hiszen sokan nem ismerik fel az egyes tudományterületek közös együttműködésében és fejlődésében rejlő lehetőségeket.

Az országos és egri felméréseknél (4. táblázat) egyaránt a *történelem tantárgyat* (482, 63) emelték ki a megkérdezettek, szerintük legjobban itt alkalmazhatók a földrajzban megismert információk. Megemlítendő, hogy a környezettan szakos képzésnél az egyes tantárgyak közötti kapcsolatrendszerekkel részletesebben foglalkozunk, így nem véletlen, hogy az *egri felmérés a biológia tantárgyat* (56) is kiemelten kezeli ebben a témakörben. Itt jegyzem meg, hogy hallgatóink a képzésük során táj kutatásokkal, tájértékelésekkel és táj ökológiai kérdésekkel is megismerkedhetnek. E témakörök pedig mind a holisztikus, mind az interdiszciplinális szemléletet erősítik hallgatóinkban.

4. táblázat: A földrajzban megszerzett ismeretek más tantárgyaknál való alkalmazása
(3. kérdés)

	Országos felmérés	Egri összesí- tett felmérés	Eger: I. évfolyam	Eger: II. évfolyam	Eger: III. évfolyam
Fizika	199	24	8	6	10
Kémia	186	20	6	5	9
Biológia	382	56	21	8	27
Történelem	482	63	24	12	27
Idegen nyelv	236	25	8	4	13
Irodalom	220	14	4	1	9
Matematika	78	3	0	1	2
Közgazdaságtan	229	27	9	5	13
Informatika	113	11	4	2	5
Művészettörténet	319	32	13	5	14

A mindennapi élet szempontjából fontosnak tartható, jól használható földrajzi témakörök (4. kérdés)

Országos szinten a mindennapi élet szempontjából fontosnak, jól használható földrajzi témakörnek minősítették a *Térképészetet és Tájékozódási ismereteket*, valamint a *Környezetvédelmet* (5. táblázat). Az egri hallgatók az I., II. és III. évfolyamon egyaránt jól alkalmazható témakörnek jelölték meg *Magyarország földrajzát* (70), a *Térképészetet és a Tájékozódási ismereteket* (66), valamint a *Környezetvédelmet* (65). A táblázat adatai alapján kitűnik, hogy a *Csillagászati ismeretek* a III. évfolyam hallgatói számára nagyobb érdeklődésre tartottak számot, hiszen a Főiskola „Varázstornyaiban” megrendezett bemutatókon és programokon újabb gyakorlati, tapasztalati ismeretekkel bővíthet tudásuk. Az elmúlt évben kollégáink az egyes programok és gyakorlatok lebonyolításában, szervezésében főiskolai hallgatókat is szívesen látnak. A Csillagászati ismeretek elbűvölő világába azonban a főiskolán a környezettan szakos hallgatókat fizikus kollégáink invitálják meg.

A földrajz tantárgy szerepének fontossága egyes témakörök tanításában (5. kérdés)

Az eddig vizsgált témakörök, a földrajz szakmai tananyagaihoz kapcsolódtak. A kérdőívben e témakörök mellett felmértük azt is, hogyan látják a megkérdezettek a földrajz szerepét olyan kérdésekben, amelyek már a hazai, vagy nemzetközi természeti, társadalmi és gazdasági folyamatokat tárják fel; a globalizációhoz kapcsolódó szemléletváltást és attitűd kialakulását jelzik; más kultúrák részletes megismerését szolgálják, vagy a társadalom tudatos környezeti magatartását fejlesztik.

5. táblázat: A mindennapi élet szempontjából fontosnak tartható, jól használható témakörök (4. kérdés)

	Országos felmérés	Egri összesített felmérés	Eger: I. évfolyam	Eger: II. évfolyam	Eger: III. évfolyam
Térképészeti, Tájékozódási ismeretek	521	66	26	14	26
Topográfiai ismeretek	254	41	10	9	22
Csillagászati ismeretek	156	20	5	5	10
A kőzetburrok földrajza	86	11	4	2	5
A légkör földrajza, éghajlat	281	40	12	11	17
A vízburok földrajza	134	24	7	7	10
Regionális természetföldrajz	211	36	14	4	18
Regionális gazdaságföldrajz	294	33	13	5	15
Általános társadalomföldrajz	243	25	8	6	11
Magyarország földrajza	493	70	26	13	31
Környezetvédelem	510	65	24	13	28
Világgazdasági, pénzügyi, közgazdaságtani alapismeretek	357	40	13	8	19

6.a. táblázat: Mennyire tartja fontosnak a földrajz szerepét az egyes témakörök tanításában? (5. kérdés)

	Országos felmérés			Egri összesített felmérés		
	nem fontos	jelentős	nagyon jelentős	nem fontos	jelentős	nagyon jelentős
Mo. természeti és társadalmi – gazdasági jellemzőinek megismerése	38	339	245	3	32	28
A világ természeti és társadalmi – gazdasági jellemzőinek megismerése	69	365	179	8	45	21
A mindennapi életben felhasználható ismeretek közvetítése	101	301	215	12	38	22
A nemzeti és az európai identitástudat alakítása	152	349	111	24	39	10
A más kultúrák, életmódok toleráns elfogadása	150	342	121	26	36	11
Önálló gondolkodás, véleményalkotás fejlesztése	108	252	259	20	20	32
A felelős környezeti magatartás kialakítása	39	213	368	3	22	49

A humán kérdőívet kitöltők többsége – az országos felmérésnél – a földrajz tantárgy kiemelt szerepkörét említi a *felelős környezeti magatartás kialakításában*

(368) és az önálló gondolkodás, véleményalkotás fejlesztésében (259), valamint Magyarország természeti és társadalmi-gazdasági jellemzőinek megismerésében (245) (6.a. táblázat). Jelentősnek értékelték a tantárgy világ természeti és társadalmi-gazdasági jellemzőinek megismerésében (365), a nemzeti és európai identitástudat alakításában (349) és más kultúrák, életmódok toleráns elfogadásában (150) betöltött szerepét. Érdekes ugyanakkor, hogy a megkérdezettek előbbi adatokhoz viszonyított 50%-a az utóbbi két témakört nem tartotta fontosnak (152, 150).

Az egri összesített adatok más prioritásokat mutatnak. A kiértékelésnél kitűnik, hogy a földrajz tantárgy legfontosabb szerepét a felelős környezeti magatartás kialakításában (49) és az önálló gondolkodás, véleményalkotás fejlesztésében (32) látják. Jelentősnek értékelték hatását a világ természeti és társadalmi-gazdasági jellemzőinek feltárásában (45), a nemzeti és az európai identitástudat alakításában (39), a mindennapi életben felhasználható ismeretek közvetítésében (38) és más kultúrák, életmódok toleráns elfogadásában (36). Itt is megjelenik azonban a korábban látott ellentmondás, mert sokan a nem fontos kategóriába sorolták a más kultúrák és életmódok toleráns elfogadását (26) és a nemzeti és európai identitástudat alakítását (24). Ezek az ellentmondások nem hozzáértő kompetenciát jeleznek!

6.b. táblázat: Mennyire tartja fontosnak a földrajz szerepét az egyes témakörök tanításában? (5. kérdés)

	Eger: I. évfolyam			Eger: II. évfolyam			Eger: III. évfolyam		
	nem fontos	jelen-tős	na-gyon jelen-tős	nem fontos	jelen-tős	na-gyon jelen-tős	nem fontos	jelen-tős	na-gyon jelen-tős
Mo. természeti és társadalmi – gazdasági jellemzőinek megismerése	1	15	12	0	10	4	2	17	12
A világ természeti és társadalmi – gazdasági jellemzőinek megismerése	2	18	8	3	9	2	3	18	11
A mindennapi életben felhasználható ismeretek közvetítése	6	13	9	1	9	3	5	16	10
A nemzeti és az európai identitástudat alakítása	9	15	4	5	6	3	10	18	3
A más kultúrák, életmódok toleráns elfogadása	9	14	5	7	7	0	10	15	6
Önálló gondolkodás, véleményalkotás fejlesztése	9	6	13	5	3	5	6	11	14
A felelős környezeti magatartás kialakítása	0	9	19	1	4	10	2	9	20

Az egi adatokat részletesebben megvizsgálva (6.b. táblázat) azt mondhatjuk, hogy a földrajzi tantárgyak szerepét a hallgatók – képzési rendszerük alapján – elsősorban a *felelős környezeti magatartás kialakításában* (20, 19, 10) látják. Ezt mindhárom évfolyam hallgatói kiemelt témakörként kezelték a felmérésnél. A hallgatók a földrajz szerepét *Magyarország, illetve a világ természeti, társadalmi és gazdasági folyamatainak megismerésében, a mindennapi ismeretek közvetítésében és a más kultúrákkal szembeni toleráns magatartásforma kialakításában* jelentősnek tartották. A megkérdezettek egyharmada azonban az országos tendenciákkal párhuzamosan itt sem tartotta fontosnak a földrajz szerepét *a nemzeti és európai identitástudat formálásában és más kultúrák és életmódok toleráns elfogadásában*.

Összefoglalás

Tanulmányunkban a 2009/2010. tanévben, a **Magyar Tudományos Akadémia X. (Földtudományok) Osztályának Földrajz Tudományos Bizottságai** által létrehozott közös **Oktatási Albizottság** által kezdeményezett felmérés eredményeit mutattuk be, az országos és az egyik helyi (Eger) szintű felmérés adatsorát összehasonlítva. A kérdőíves felmérés humán kérdőívének adatsorát elemeztük részletesebben, s megvizsgáltuk a földrajz tantárgy oktatásban, és mindennapi életben betöltött szerepét, hasznosságát, alkalmazhatóságát.

A felmérés alapján összesítve elmondhatjuk, hogy a földrajz tantárgy és az általa közvetített tudás, információ:

- (1) a közoktatásban, mint közoktatási tantárgy, a felsőoktatásban a tanári szakpárosításoknál, a geográfus képzéseknél, valamint a környezettan képzéseknél meghatározó szerepet tölt be,
- (2) a földrajz egyrészt, mint közoktatási tantárgy, másrészt mint „földrajzi tantárgyak” státuszban játszik jelentős szerepet a hazai és nemzetközi természeti, társadalmi és gazdasági folyamatok megismertetésében, azok elemzésében és tanításában,
- (3) a középiskolai továbbtanulásoknál elhanyagolható szerepet játszik, viszont az egi felmérés szerint a környezettani képzésben résztvevők továbbtanulási terveiben már a vezető, jól alkalmazható, hasznos tantárgyak között szerepelt.
- (4) az országos felmérésben a legkevésbé fontos ismereteket közlő tantárgyak sorába helyezték, míg az egi környezettan szakos felméréseknél a jelentős ismereteket nyújtó és a hétköznapi tájékozódásban, ismeretek szerzésében is alkalmazható tárgyak közé sorolták.
- (5) A földrajz órákon bemutatott témakörök közül mindkét kérdőíves felmérés a *Térképészetet, a Tájékozódási ismereteket, Magyarország földrajzát és a Környezetvédelmet* emelte ki. A főiskolai hallgatóság a kevesebb

gazdasági ismereteket alkalmazó, és inkább a környezetvédelmet középpontba állító oktatást preferálná.

- (6) Az egri környezettan szakos hallgatók véleménye alapján az egyes földrajzi ismeretekből, mint pl. *A közetburok földrajza, A vízburok földrajza, A légkör földrajza, az éghajlatról; Magyarország földrajza és az Általános társadalom földrajz* témakörök elegendő információt kapnak.
- (7) A földrajzban megszerzett ismereteket az országos és az egri felmérés szerint is a történelem tantárgynál alkalmazhatjuk legjobban. Az egri adatsorban azonban mint felhasználót, még a biológia tantárgyat emelhetjük ki.
- (8) a mindennapi élet szempontjából az egyes földrajzi témakörök közül a *Térképészet és Tájékozódási ismereteket, a Környezetvédelmet, Magyarország földrajzát* és Egerben még a *Csillagászati ismereteket* tartották fontos, jól használható földrajzi témakörnek.
- (9) a megkérdezettek a földrajz tantárgy nagyon fontos szerepét *a felelős környezeti magatartás kialakításánál és az önálló gondolkodás, véleményalkotás fejlesztésénél*, valamint *Magyarország természeti, társadalmi-gazdasági folyamatainak megismerésénél* emelték ki.

Irodalom

- Homoki E. – Sütő L. (2010): A földrajz tantárgy megítélése – a hétköznapi földrajzelemek vizsgálata egy felmérés tükrében. – MTA X. Osztály Földrajzi Bizottságok Oktatási Albizottsága. – 11 p. – kézirat, jelentés
- Ütőné Visi J. (2006): A földrajz tartalmának, szerkezetének és szerepének átalakulása a hazai közoktatásban. ELTE TTK Földrajzi Tanszékcsoport. – 148 p. – kézirat, PhD dolgozat
- Ütőné Visi Judit (2010): Kérdőíves vizsgálat a földrajzi ismeretek mindennapi használatáról, Kérdőív, Magyar Tudományos Akadémia X. (Földtudományok) Osztályának Földrajz Tudományos Bizottságai Oktatási Albizottsága, Budapest, 1-3.

1. Melléklet: A felmérésnél alkalmazott humán kérdőív

KÉRDŐÍVES VIZSGÁLAT A FÖLDRAJZI ISMERETEK MINDENNAPI HASZNÁLATÁRÓL

A Magyar Tudományos Akadémia X. (Földtudományok) Osztálya Földrajz Tudományos Bizottságai Oktatási Albizottsága a földrajzoktatás helyzetét feltáró vizsgálatot kezdett. Ehhez kérjük most a segítségét.

Kérjük, hogy a kitöltött kérdőívet az alábbi címre küldje vissza: Ütőné Visi Judit, Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet, 1051 Budapest, Dorottya u. 8. **e-mail:** homokierika@nyf.hu, sutolaci@nyf.hu, teperics@puma.unideb.hu, visi.judit@ofi.hu

Település: .....iskola/munkahely megnevezése: .....
Végzett, vagy folytat –e tanulmányokat földrajz szakon? ..... legmagasabb iskolai végzettség.....
Évfolyam/beosztás ..... születési éve: .....
neme: .....
édesapa legmagasabb iskolai végzettsége: ..... édesanya legmagasabb iskolai végzettsége: .....

1. Kérjük, rangsorolja 1-10-ig a megadott szempontok szerint a felsorolt tantárgyakat. Írja a tantárgyak melletti rubrikákba az Ön által adott helyezési számot! A legfontosabbat jelölje 1-es, a legkevésbé fontosat 10-es számmal!

Tantárgy	Továbbtanulás szempontjából	Hétköznapi életben való hasznosság szerint
1. Fizika		
2. Kémia		
3. Biológia		
4. Történelem		
5. Idegen nyelv		
6. Irodalom		
7. Matematika		
8. Közgazdaságtan		
9. Informatika		
10. Földrajz		

2. Milyen témákkal kellene Ön szerint többet vagy kevesebbet foglalkozni a földrajzórán. Jelölje az egyes témákkal kapcsolatos véleményét a megfelelő rubrikába tett X jellel!

Témakör	Többet kellene róla tanítani	Kevesebbet kellene róla tanítani	Megfelelő, amit tanítunk róla
1. Térképészeti, tájékozódási ismeretek			
2. Topográfiai ismeretek			
3. Csillagászati ismeretek			
4. A közetburok földrajza			
5. A légkör földrajza, éghajlat			
6. A vízburok földrajza			
7. Regionális természetföldrajz (kontinensek természetföldrajza)			
8. Regionális gazdaságföldrajz (országok gazdasági jellemzői)			
9. Általános társadalom földrajz (a világ társadalmi folyamatai)			
10. Magyarország földrajza			
11. Környezetvédelem			
12. Világgazdasági, pénzügyi, közgazdaságtani alapismeretek			
13. Nincs ilyen			

3. Kérjük, tegyen X-jelet abba a rubrikába, amelyben fel tudja/tudta használni a földrajzban megszerzett ismereteit! (Többet is megjelölhet!)

Tantárgy neve	Fel tudtam használni a földrajzi ismereteket
1. Fizika	
2. Kémia	
3. Biológia	
4. Történelem	
5. Idegen nyelv	
6. Irodalom	
7. Matematika	
8. Közgazdaságtan	
9. Informatika	
10. Művészettörténet	

Írja be az üres négyzetekbe a felhasználhatóság jelentősége szerinti sorrendben a táblázatban található tantárgyak közül Ön szerint leginkább szóba jöhető 3 tantárgy sorszámát: ☐ ☐ ☐

4. Kérjük, tegyen X-jelet annak a témakörnek a neve után álló rubrikába, amelyet a mindennapi élet szempontjából fontosnak, jól használhatónak tart! (Többet is megjelölhet!)

Témakör	A mindennapi életben jól felhasználható ismeretek
1. Térképészeti, tájékozódási ismeretek	
2. Topográfiai ismeretek	
3. Csillagászati ismeretek	
4. A közbürook földrajza	
5. A légkör földrajza, éghajlat	
6. A vízbürook földrajza	
7. Regionális természetföldrajz (kontinensek természetföldrajza)	
8. Regionális gazdaságföldrajz (országok gazdasági jellemzői)	
9. Általános társadalom földrajz (a világ társadalmi folyamatai)	
10. Magyarország földrajza	
11. Környezetvédelem	
12. Világ gazdasági, pénzügyi, közgazdaságtani alapismeretek	
13. Nincs ilyen	

Írja be az üres négyzetekbe a felhasználhatóság jelentősege szerinti sorrendben a táblázatban található témák közül Ön szerint leginkább szóba jöhető 3 téma sorszámát ☐ ☐ ☐

5. Ebben a kérdésben azt szeretnénk megtudni, mennyire tartja fontosnak a földrajz szerepét az egyes felsorolt témák tanításában, az alábbi készségek, attitűdök kialakításában? Tegyen X-et az Ön szerint megfelelő rubrikába!

Tartalmi és fejlesztési követelmények	A földrajz szerepe a teljesítésében		
	nem fontos	jelentős	nagyon jelentős
Hazánk természeti és társadalmi-gazdasági jellemzőinek megismerése			
A világ természeti és társadalmi-gazdasági jellemzőinek megismerése			
A mindennapi életben felhasználható ismeretek közvetítése			
A nemzeti és az európai identitástudat alakítása			
A más kultúrák, életmódok toleráns elfogadása			
Önálló gondolkodás, véleményalkotás fejlesztése			
A felelős környezeti magatartás kialakítása			

6. Ebben a kérdésben arra vagyunk kíváncsiak, hogy a földrajz különböző témáinak tanulása során megszerzett ismereteit a mindennapi élet mely területein tudja/tudta felhasználni. Kérjük tegyen X jelet az egyes témákhoz kapcsolódó felhasználási lehetőségekhez! *(Egy-egy sorba vagy oszlopba több X jelet is tehet!)*

	Térképészeti, tájékozódási ismeretek	Topográfiai ismeretek	Csillagászati ismeretek	A közetbu-rok föld-rajza	A légkör föld-rajza. Éghaj-lat	A vízbu-rok föld-rajza	Regionális gazdaság-föld-rajz ^x	Általános társadalom föld-rajz ^{xx}	Magyar-or-szág föld-rajza	Kör-nyezet-véde-lem ¹
Utazás, hosszabb szabadság megtervezése										
Műveltségi vetélkedők, rejtvények										
Hírműsorokban, újságokban közölt információk megértése										
Kirándulás, túrázás során										
Időjárás-jelentés értelmezése										
Ház körüli munka										
Hobbi										
Pályaválasztás										
Schol sem										

^x Regionális gazdaságföldrajz: országok, térségek gazdasági jellemzői

^{xx} Általános társadalomföldrajz: a világ általános társadalmi-gazdasági folyamatai

¹ A geoszférákat veszélyeztető környezeti problémák